

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

2020.gada 9.jūlijā Nr. 1-6/18
Uz 16.06.2020. Nr.1-04/314-pav

Latvijas Republikas Satversmes tiesa
tiesa@satv.tiesa.gov.lv

Par viedokļa sniegšanu lietā Nr.2020-18-01

Tiesībsargs saņēma 2020.gada 12.jūnija vēstuli Nr.1-04/314-pav (reģistrēta 16.06.2020 ar Nr.385), kurai pievienots Satversmes tiesas tiesneses 2020.gada 12.jūnija lēmums. Ar minēto lēmumu Satversmes tiesas tiesnese Daiga Rezevska atzīst tiesībsargu par pieaicināto personu lietā Nr.2020-18-01 “Par Publiskas personas kapitāla daļu un kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 37.panta ceturtais daļas 2.punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 106.panta pirmajam teikumam” un uzaicina izteikt viedokli par apstrīdētās normas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 106.panta pirmajam teikumam un citiem apsvērumiem, kuriem, pēc tiesībsarga ieskata, var būt nozīme lietas Nr.2020-18-01 izskatīšanā.

Izvērtējot lēmumam pievienoto konstitucionālās sūdzības iesniedzēja (turpmāk – Pieteicējs) pieteikumu, kā arī Saeimas atbildes rakstu, tiesībsargs sniedz šādu viedokli:

1. Publiskas personas kapitāla daļu un kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 37.panta ceturtais daļas 2.punkts nosaka, ka par valdes vai padomes locekļa kandidātu nedrīkst izvirzīt personu, kura ir bijusi sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas (turpmāk arī – apstrīdētā norma).

Pieteicējs savā pieteikumā norāda, ka ieņem Slimnīcas galvenā ārsta amatu un līdzšinējā prakse Slimnīcā ir bijusi, ka galvenais ārsts tiek virzīts kā kandidāts Slimnīcas valdes locekļa amatam. Pieteicējs norāda, ka 2019.gada decembrī bija izvēlēts kā piemērotākais kandidāts uz Slimnīcas valdes locekļa amatu un tika virzīts apstiprināšanai šajā amatā. Vienlaikus Slimnīca pilnībā pieder vairākām atvasinātām publiskām personām (pašvaldībām), tāpēc Publiskas personas kapitāla daļu un kapitālsabiedrību pārvaldības likuma (turpmāk – Likums) izpratnē Slimnīca ir publiski privāta kapitālsabiedrība. Attiecīgi Pieteicēja situācijā jāņem vērā Likumā noteiktie ierobežojumi, kas noteikti personām, kuras vēlas kļūt par padomes vai valdes locekli atvasinātās publiskas personas kapitālsabiedrībā. Pieteicējs norāda, ka pilsētas dome apturēja Pieteicēja virzīšanu uz Slimnīcas valdes locekļa amatu, jo apstrīdētā norma Pieteicējam aizliedz šādu amatu ieņemt dēļ agrāk izdarīta tīša noziedzīga nodarījuma. Proti, Pieteicējs 1996.gadā ir ticis notiesāts par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu un

kaut gan sodāmība lietā ir jau tikusi dzēsta, apstrīdētā norma liedz kandidēt uz valdes locekļa amatu atvasinātas publiskas personas kapitālsabiedrībā.

Pieteicējs uzskata, ka valdes locekļa pienākumu pildīšana publiski privātā kapitālsabiedrībā ir nodarbošanās Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 106.panta pirmā teikuma izpratnē un Pieteicējam piemīt no Satversmes 106.panta pirmā teikuma izrietošās tiesības izvēlēties nodarbošanos – valdes locekļa pienākumu pildīšanu publiski privātā kapitālsabiedrībā. Tomēr apstrīdētā norma liedzot Pieteicējam brīvi izvēlēties nodarbošanos, jo dēļ agrākas sodāmības Pieteicējam ir liegts pretendēt uz valdes locekļa pienākumu pildīšanu publiski privātā kapitālsabiedrībā. Tādējādi ar apstrīdēto normu tiek ierobežotas Pieteicēja Satversmes 106.panta pirmajā teikumā noteiktās pamattiesības. Pieteicējs uzskata, ka ierobežojums nav noteikts ar likumu, jo apstrīdētā norma ir izdota, neievērojot labas likumdošanas principu. Attiecībā uz leģitīmo mērķi Pieteicējs uzskata, ka apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums varētu būt noteikts ar leģitīmu mērķi – sabiedrības labklājības aizsardzības nodrošināšana. Savukārt attiecībā uz samērīguma principa ievērošanu Pieteicējs uzskata, ka apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums nav piemērots tā mērķa sasniegšanai, apstrīdētajā normā ietvertā aizlieguma mērķi var sasniegt ar alternatīviem līdzekļiem un labums, ko iegūst sabiedrība, ir mazāks par indivīda tiesībām nodarīto kaitējumu. Ievērojot minēto, Pieteicēja ieskatā apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 106.panta pirmajam teikumam un tādēļ ir jāatzīst par spēkā neesošu.

2. Saeima savā atbildes rakstā norāda, ka tās ieskatā lietas ietvaros būtu izvērtējama apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 106.panta pirmajam teikumam tikai tiktāl, ciktāl tā liedz par publiski privātas kapitālsabiedrības valdes locekļa kandidātu izvirzīt personu, kura ir bijusi sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Vienlaikus Saeimas ieskatā apstrīdētā norma neierobežo tādas Pieteicēja pamattiesības, kuras būtu ietvertas Satversmes 106. panta pirmajā teikumā. Proti, publiski privātas kapitālsabiedrības valdes loceklim tiek uzticēta rīkošanās ar publiskas personas mantu, un šajā gadījumā runa ir nevis par personas tiesībām pieprasīt, lai tai tiktu uzticēta svešas, proti, publisku personu mantas pārvaldīšana, bet gan par publiskas personas tiesībām normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā izvēlēties personu, kurai uzticēt savas mantas pārvaldīšanu.

Savukārt vērtējot apstrīdētās normas satversmību pēc būtības, Saeima norāda, ka apstrīdētajā normā noteiktais ierobežojums nav uzskatāms par absolūtu, jo apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums neattiecas uz ikvienu personu, kura sodīta par noziedzīgu nodarījumu, bet tikai uz tādām personām, kuras sodītas par tīšu noziedzīgu nodarījumu. Tomēr, ja ierobežojums tiek uzskatīts par absolūtu, Saeimas ieskatā tas, vai likumdevējs ir pamatojis šāda aizlieguma nepieciešamību, netiek pārbaudīts, izvērtējot, vai pamattiesību ierobežojums ir “noteikts ar likumu”, bet gan izvērtējot, vai ierobežojums ir samērīgs. Saeimas ieskatā ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtā pieņemtu likumu. Savukārt attiecībā uz leģitīmo mērķi Saeima uzskata, ka ar apstrīdēto normu noteiktā ierobežojuma leģitīmais mērķis Satversmes 116.panta izpratnē ir aizsargāt sabiedrības labklājību un demokrātisku valsts iekārtu. Saeima norāda, ka likumdevējam ir plaša rīcības brīvība noteikt prasības, kas izvirzāmas personai, kura kandidē uz valsts amatpersonas amatu, vēl jo vairāk – uz augsta līmeņa valsts amatpersonas amatu. Pievēršoties samērīguma principa izvērtēšanai, Saeima norāda, ka izskatāmās lietas ietvaros nevar izmantot no Satversmes tiesas 2017.gada 24.novembra sprieduma lietā Nr.2017-07-01 izrietošo metodoloģiju, izvērtējot tādas tiesību normas atbilstību

Satversmes 106.panta pirmajam teikumam, kura paredz absolūtu aizliegumu. Attiecīgi Saeima uzskata, ka ierobežojums atbilst samērīguma principam un tādējādi apstrīdētā norma ir atbilstoša Satversmes 106.panta pirmajam teikumam.

3. Tiesībsarga ieskatā, pirms pievērsties apstrīdētās normas atbilstības Satversmes 106.panta pirmajam teikumam izvērtējumam pēc būtības, nepieciešams sniegt vērtējumu vairākiem būtiskiem aspektiem, ko Saeima savā atbildes rakstā ir norādījusi.

3.1. *Lietas izskatīšanas robežas*

Lietā nepastāv strīds par to, ka Pieteicējs kandidēja uz valdes locekļa amata ieņemšanu tādā atvasinātas publiskas personas kapitālsabiedrībā, kas atbilstoši Likuma regulējumam ir uzskatāma par publiski privātu kapitālsabiedrību¹. Tādējādi Saeima uzskata, ka lieta būtu vērtējama tikai tajā ietvarā, kas attiecas uz valdes locekļa amatu publiski privātā kapitālsabiedrībā.

Tomēr tiesībsarga ieskatā apstrīdētās normas regulējums nebūtu uzlūkojams tik šauri un tas būtu vērtējams tādā apjomā, kādā Satversmes tiesa ir lēmusi, pieņemot lēmumu par lietas ierosināšanu. Apstrīdētā norma attiecas uz atvasinātas publiskas personas kapitālsabiedrībām, kas aptver dažādu formu kapitālsabiedrības. Tādējādi tiesībsarga ieskatā lietas ietvaros būtu izvērtējama apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 106.panta pirmajam teikumam attiecībā uz personas, kura iepriekš sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, tiesībām tikt virzītai kandidēt uz atvasinātas publiskas personas kapitālsabiedrības valdes locekļa amatu.

3.2. *Satversmes 106.panta tvērums*

Saeimas ieskatā apstrīdētā norma neierobežo tādas Pieteicēja pamattiesības, kuras būtu ietvertas Satversmes 106.panta pirmajā teikumā. Tādējādi Saeima uzskata, ka valdes locekļa amats atvasinātas publiskas personas kapitālsabiedrībā nav uzskatāms par tādu, ko aizsargātu Satversmes 106.pantā noteiktās ikviena tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai.

Jēdziens “nodarbošanās” attiecināms uz nodarbinātību gan privātajā, gan publiskajā sektorā, turklāt arī uz tādām profesijām, kurās darba tiesiskās attiecības netiek dibinātas uz Darba likumā regulētā darba līguma pamata². Atbilstoši Komerclikuma 301.panta pirmajai daļai valde ir kapitālsabiedrības izpildinstitūcija, kura īsteno divas funkcijas: vadības un pārstāvības funkciju. Vadība ir uz sabiedrības darbības nodrošināšanu vērsto pasākumu īstenošana tās iekšienē, proti, saimnieciskā un organizatoriskā vadīšana, kas vērsta uz sabiedrības mērķu sasniegšanu.³ Tā ir darbības nodrošināšana, darba organizācija, darbinieku izrīkošana, pasākumi vadības nodrošināšanai (sapulču sasaukšana, lēmumu pieņemšana un tās organizēšana, grāmatvedības kārtošana, gada pārskata sastādīšana, dokumentu sagatavošana un iesniegšana valsts iestādēs, kā arī šo dokumentu glabāšana, darba iekšējās kārtības

¹ Sk. Likuma 1.panta pirmās daļas 5.punktu.

² Satversmes tiesas 2015.gada 21.decembra sprieduma lietā Nr.2015-03-01 14.1.punkts.

³ Satversmes tiesas 2014.gada 13.jūnija sprieduma lietā Nr.2014-02-01 14.4.punkts.

noteikumu, instrukciju apstiprināšana, rīkojumu izdošana u. c. likumā un statūtos noteikto formālo, kā arī citu nepieciešamo vadības pienākumu veikšana)⁴.

Lai gan atbilstoši tiesību doktrīnā norādītajam⁵ valdes loceklis nav uzskatāms par darbinieku, tā izslēgšana no Satversmes 106.panta tvēruma nebūtu atbilstoša šajā pantā lietotā termina “ikviens” jēgai un būtībai, kas uzsver šo tiesību subjektu – jebkuru personu. Turklāt arī Satversmes tiesa savā 2016.gada 22.februāra lēmumā “Par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr.2015-04-01” netieši atzina, ka kapitālsabiedrības valdes locekļiem piemīt pamattiesības, kas nostiprinātas Satversmes 106.panta pirmajā teikumā⁶. Minēto apstiprina arī tas, ka kapitālsabiedrības valdes loceklis ir viena no profesijām, kas iekļauta Ministru kabineta 2017.gada 23.maija noteikumos Nr.264 “Noteikumi par Profesiju klasifikatoru, profesijai atbilstošiem pamatuzdevumiem un kvalifikācijas pamatprasībām”⁷.

Ievērojot minēto, Satversmes 106.panta tvērumā ietilpst kapitālsabiedrības valdes locekļa amats un tātad arī valdes locekļa amats atvasinātas publiskas personas kapitālsabiedrībā.

3.3. Absolūtā aizlieguma esība

Saeimas ieskatā lietā nav vērtējams absolūts aizliegums, jo apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums neattiecas uz ikvienu personu, kura sodīta par noziedzīgu nodarījumu, bet tikai uz tādām personām, kuras sodītas par tīšu noziedzīgu nodarījumu. Tomēr tiesībsarga ieskatā šāds arguments ir tuvredzīgs un nepamatots, jo absolūts aizliegums konkrētajā gadījumā pastāv tieši attiecībā uz tīši izdarītiem noziedzīgiem nodarījumiem. Proti, absolūts aizliegums pēc savas būtības aptver tos gadījumus, kad personai ir liegts strādāt sev vēlamā profesijā un iegūt attiecīgo amatu dēļ agrāk izdarīta noziedzīga nodarījuma, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Savukārt tas, ka minētais aizliegums nav attiecināts uz noziedzīgiem nodarījumiem, kas izdarīti aiz neuzmanības, nemaina tā absolūto un negrozāmo raksturu attiecībā uz tīši izdarītiem noziedzīgiem nodarījumiem.

Ievērojot minēto, tiesībsarga ieskatā lietā ir vērtējama absolūtā aizlieguma esība attiecībā uz personas tiesībām tikt virzītai kandidēt uz atvasinātas publiskas personas kapitālsabiedrības valdes locekļa amatu.

4. Satversmes 106.panta pirmais teikums paredz, ka “ikvienam ir tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai”. Satversmes tiesa savā praksē ir atzinusi, ka Satversmes 106.panta pirmais teikums tieši negarantē tiesības uz darbu, bet gan tiesības brīvi izvēlēties darbavietu un nodarbošanos, kas nozīmē, pirmkārt, visām personām vienlīdzīgu pieeju darba tirgum un, otrkārt, to, ka valsts nedrīkst noteikt personām citus ierobežojošus kritērijus kā vien noteiktas to spēju un kvalifikācijas prasības, bez kurām persona nevarētu pildīt attiecīgā amata pienākumus⁸. Valstij ir pienākums atturēties no tādu tiešu vai netiešu apstākļu radīšanas,

⁴ Strupiņš A. Tiesas spriedumu komentāri: par valdes locekli kā darbinieku. Jurista Vārds, 28.02.2012., Nr.9 (708). Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/244476-tiesas-spridumu-komentari-bpar-valdes-locekli-ka-darbiniekub/>.

⁵ Sk. turpat un Lielkalne B. Valdes locekļu nodarbinātības problemātiskie aspekti. 28.02.2012., Nr.9 (708). Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/244471-valdes-loceklu-nodarbinatibas-problematiskie-aspekti/>.

⁶ Sk. šī lēmuma 18.3. un 18.4.punktu.

⁷ Profesijas kods 1120 14.

⁸ Satversmes tiesas 2003.gada 23.aprīļa sprieduma lietā nr.2002-20-0103 Secinājumu daļas 3.punkts un Satversmes tiesas 2003.gada 20.maija sprieduma lietā nr.2002-21-01 Secinājumu daļas 1.punkts.

kuri traucētu personai īstenot tās tiesības “brīvi izvēlēties” nodarbošanos.⁹ Satversmes tiesa ir atzinusi arī to, ka ar Satversmes 106.pantā ietverto jēdzienu „nodarbošanās” saprotams tāda veida darbs, kas prasa atbilstošu sagatavotību un kas ir cilvēka eksistences avots, kā arī profesija, kas cieši saistīta ar katra indivīda personību kopumā¹⁰. Vienlaikus Satversmes tiesa ir atzinusi, ka likumdevējam ir rīcības brīvība noteikt konkrētai profesionālajai darbībai nepieciešamo izglītību, kā arī izvirzīt citas prasības konkrētai profesijai, ciktāl tas nepieciešams sabiedrības interesēs¹¹.

Atbilstoši Satversmes 116.pantam personas tiesības, kas noteiktas Satversmes 106.pantā var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību. Kā izriet no lietas apstākļiem, tad tieši apstrīdētā norma ir pamats tam, kāpēc Pieteicējs nevarēja tikt virzīts kandidēšanai uz valdes locekļa amatu atvasinātas publiskas personas kapitālsabiedrībā. Tādējādi attiecībā uz Pieteicēju **ir konstatējams Satversmes 106.pantā noteikto tiesību ierobežojums.**

Savukārt, lai noskaidrotu, vai šāds pamattiesību ierobežojums ir attaisnojams, ir jāpārbauda: 1) vai pamattiesību ierobežojums noteikts ar likumu; 2) vai ierobežojumam ir leģitīms mērķis; 3) vai ierobežojums ir samērīgs¹².

5. Pirmkārt, pārbaudot, vai ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtā pieņemtu likumu, secināms, ka lietā nepastāv strīds, ka likums ir izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām un tas ir pietiekami skaidri formulēts. Vienlaikus Pieteicējs norāda, ka apstrīdētā norma ir izdota, neievērojot labas likumdošanas principu. Pieteicēja ieskatā likumdevējs nav veicis pienācīgu analīzi un izdarījis pamatojumu par nepieciešamību apstrīdētajā normā ietvert absolūto aizliegumu. Turpretim Saeimas ieskatā ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtā pieņemtu likumu un analīze par to, vai likumdevējs ir pamatojis absolūtā aizlieguma nepieciešamību, ir izdarāma pie ierobežojuma samērīguma vērtēšanas.

Tiesībsargs, iepazīstoties ar Saeimas norādītajiem apstrīdētās normas pieņemšanas dokumentiem, kā arī apstākļiem, kādā tā tika pieņemta, secina, ka diskusijas apstrīdētās normas pieņemšanas gaitā ir notikušas un dažādu jomu eksperti ir pauduši savus argumentus. Vienlaikus nav redzams, ka likumdevējs būtu izdarījis detalizētu vērtējumu attiecībā par šīs normas atbilstību Satversmes 106.pantā garantētajām pamattiesībām, kā arī par absolūtā aizlieguma iekļaušanas nepieciešamību. Tomēr tiesībsargs piekrīt Saeimai, ka tas, vai likumdevējs ir veicis pienācīgu analīzi par nepieciešamību apstrīdētajā normā ietvert absolūto aizliegumu, ir jāizvērtē, pārbaudot ierobežojuma samērīgumu. Turklāt arī pats Pieteicējs pamatojumu sava argumenta izdarīšanā ir ietvēris sadaļā pie ierobežojuma samērīguma vērtēšanas.

Ievērojot minēto, **pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu.**

6. Ikviena tiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un pamatojumam, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojumam jābūt noteiktam svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad¹³. Gan Pieteicējs, gan Saeima norāda, ka leģitīmais mērķis šāda

⁹ Satversmes tiesas 2017.gada 10.februāra sprieduma lietā Nr.2016-06-01 20.1.punkts.

¹⁰ Satversmes tiesas 2015.gada 21.decembra sprieduma lietā Nr.2015-03-01 14.1.punkts.

¹¹ Satversmes tiesas 2010.gada 18.februāra sprieduma lietā Nr.2009-74-01 14.punkts un 2011.gada 22.novembra sprieduma lietā Nr.2011-04-01 19.4.punkts.

¹² Sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017.gada 10.februāra sprieduma lietā Nr.2016-06-01 21.punktu.

¹³ Sk., piemēram, Satversmes tiesas 2015.gada 2.jūlija sprieduma lietā Nr.2015-01-01 15.punktu.

ierobežojuma noteikšanā ir sabiedrības labklājības aizsardzības nodrošināšana. Papildus Saeima norāda, ka otrs leģitīmais mērķis ierobežojumam ir demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība.

Likuma 2.pants nosaka, ka “šā likuma mērķis ir veicināt publiskai personai piederošu kapitāla daļu un publiskas personas kapitālsabiedrību efektīvu pārvaldību, publiskas personas kapitālsabiedrību racionālu un ekonomiski pamatotu resursu izmantošanu, labas korporatīvās pārvaldības principu ievērošanu, kā arī nodrošināt publiskas personas līdzdalības nosacījumu ievērošanu”. Tiesībsargs piekrīt Pieteicējam un Saeimai, ka ierobežojuma galvenais mērķis ir veicināt atvasinātas publiskas personas kapitālsabiedrību efektīvu pārvaldīšanu, nodrošinot racionālu un ekonomiski pamatotu resursu izmantošanu, un tas atbilst Satversmes 116. pantā minētajam leģitīmajam mērķim – **aizsargāt sabiedrības labklājību**.

Savukārt daļā par Saeimas izvirzīto leģitīmo mērķi – aizsargāt demokrātisku valsts iekārtu – tiesībsargs nepiekrīt un uzskata, ka tam, vai persona, ieņemot atvasinātas publiskas personas kapitālsabiedrības valdes locekļa amatu, ir atzīstama par valsts amatpersonu, nav izšķirošas nozīmes. Neapšaubāmi valsts amatpersonas statuss personai uzliek par pienākumu ne tikai būt lojālam pret Latvijas valsti, bet arī visās darbības ievērot Latvijas kā valsts labākās intereses. Tomēr statusa piešķiršana pati par sevi neatņem personai Satversmē garantētās tiesības, tostarp tiesības uz sevis izvēlētu nodarbošanos. Tāpat arī tiesībsargs nepiekrīt Saeimas argumentam, ka gadījumā, ja tik augsta līmeņa valsts amatpersonas amatu (kāds ir valdes locekļa amats publiski privātā kapitālsabiedrībā) varētu ieņemt persona, kura bijusi sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, tad mazinātos sabiedrības uzticēšanās gan valsts amatpersonu darbībai, gan valstij un demokrātiskai valsts iekārtai. Tiesībsarga ieskatā tieši attīstīta un progresīva valsts ir tā, kas nepieciešama mūsdienu sabiedrībai. Latvijas valstij ir nepieciešami jauni profesionāļi, kas savas zināšanas un pieredzi var ieguldīt visas Latvijas attīstības labā. Tāpēc situācija, kad persona pagātnē ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, bet tas pēc savām sekām nav smags, sodāmība ir dzēsta, no nodarījuma izdarīšanas ir pagājis jau ievērojams laiks un persona pēc tā izdarīšanas ir mainījusi savu dzīvesveidu, nozīmē to, ka personas uzskati un vērtības ir mainījušās, un tā ieguldījums konkrētā profesijā var būt ieguldījums visai valstij kopumā. Turklāt tiesībsargs papildus uzsver, ka atbilstoši Saeimas vēlēšanu likuma 5.panta 3.punktam Saeimas vēlēšanām nevar pieteikt par kandidātiem un Saeimā nevar ievēlēt personas, kuras ir sodītas par tīšu noziedzīgu nodarījumu, izņemot personas, kuras ir rehabilitētas vai kurām sodāmība dzēsta vai noņemta. Tādējādi attiecībā pret Saeimas deputātiem, kas atzīstami par vienām no augstākajām valsts amatpersonām valstī, absolūts aizliegums nepastāv un persona, kura pagātnē būtu izdarījusi tīšu noziedzīgu nodarījumu, pēc sodāmības dzēšanas varētu strādāt Saeimā par deputātu.

7. Pirms pievērsties vērtējumam par ierobežojuma samērīgumu pēc būtības, tiesībsargs vērš Satversmes tiesas uzmanību, ka šajā lietā pretēji Saeimas norādītajam ir izmantojama no Satversmes tiesas 2017.gada 24.novembra sprieduma lietā Nr.2017-07-01 izrietošā metodoloģija, lai izvērtētu apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 106.panta pirmajam teikumam. Proti, lai gan apstrīdētā norma tika pieņemta vēl pirms minētā Satversmes tiesas sprieduma, tomēr likumdevējam atbilstoši racionāla likumdevēja principam¹⁴ jau proaktīvi bija jāreaģē uz šādu Satversmes tiesas spriedumu

¹⁴ Sk. Satversmes tiesas 2018.gada 12.aprīļa sprieduma lietā Nr.2018-11-01 18.1.punktu.

un tajā lietoto metodoloģiju, un jau laikus jāveic apstrīdētās normas izvērtējums atbilstoši Satversmes tiesas spriedumā izvirzītajiem samērīguma principiem.

Izvērtējot pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, jāpārbauda: 1) vai izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai jeb vai ar izraudzīto līdzekli var sasniegt leģitīmo mērķi; 2) vai šāda rīcība ir nepieciešama jeb vai leģitīmo mērķi nevar sasniegt ar indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem; 3) vai ierobežojums ir atbilstošs jeb vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām nodarīto kaitējumu¹⁵.

Ja tiek atzīts, ka tiesību normā noteiktais ierobežojums neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tad ierobežojums neatbilst arī samērīguma principam un ir prettiesisks¹⁶.

7.1. Likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai, ja ar konkrēto regulējumu šis mērķis tiek sasniegts¹⁷. Apstrīdētajā normā ietvertais absolūtais aizliegums nodrošina to, ka persona, kura sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, nevar ieņemt atvasinātas publiskas personas kapitālsabiedrības valdes locekļa amatu. Apstrīdētās normas piemērošana nodrošina to, ka valdes locekļa amatu var ieņemt persona, kura iepriekš nav sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu. Tātad absolūtais aizliegums par tīšu noziedzīgu nodarījumu sodītai personai strādāt par valdes locekli atvasinātas publiskas personas kapitālsabiedrībā ir piemērots līdzeklis pamattiesību ierobežojuma leģitīmā mērķa – sabiedrības labklājības aizsardzība – sasniegšanai.

Līdz ar to likumdevēja izraudzītais līdzeklis ir piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai.

7.2. Savukārt attiecībā uz to, vai leģitīmo mērķi nevar sasniegt ar indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, Satversmes tiesa, atsaucoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā pausto¹⁸, ir atzinusi, ka, izvērtējot absolūta aizlieguma samērīgumu papildus jau Satversmes tiesas praksē izstrādātajiem kritērijiem, jāpārbauda arī tas, vai likumdevējs ir: 1) pamatojis absolūtā aizlieguma nepieciešamību; 2) izvērtējis absolūtā aizlieguma būtību un piemērošanas sekas; 3) pamatojis to, ka, paredzot izņēmumus no šā absolūtā aizlieguma, pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis netiktu sasniegts līdzvērtīgā kvalitātē¹⁹.

7.2.1. Kā izriet no apstrīdētās normas pieņemšanas dokumentiem, tad prasība pēc absolūtā aizlieguma ietveršanas normā tika pamatota ar reputācijas aspektu. Proti, Saeimas Tautsaimniecības, agrārās, vides un reģionālās politikas komisijas darba grupas 2014.gada 16.aprīļa sēdē Ekonomikas ministrijas pārstāvis norādīja, ka “personas, kuras izdarījušas tīšu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas, esot zaudējušas savu labo reputāciju, tāpēc tādas personas neesot izskatāmas kā potenciālie kandidāti uz valdes locekļa amatu”. Arī turpmākajās diskusijās tieši reputācijas aspekts tika pieminēts, pamatojot nepieciešamību pēc absolūtā aizlieguma noteikšanu personām, kas ir tikušas sodītas par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu.

Tādējādi likumdevējs ir pamatojis absolūtā aizlieguma nepieciešamību.

¹⁵ Satversmes tiesas 2017.gada 24.novembra sprieduma lietā Nr.2017-07-01 17.punkts.

¹⁶ Sk., piemēram, Satversmes tiesas 2016.gada 16.jūnija sprieduma lietā Nr.2015-18-01 15.punktu.

¹⁷ Sk. Satversmes tiesas 2010.gada 7.oktobra sprieduma lietā Nr.2010-01-01 13.punktu.

¹⁸ Sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013.gada 22.aprīļa spriedumu lietā “Animal Defenders International v. the United Kingdom”, pieteikums Nr.48876/08.

¹⁹ Satversmes tiesas 2017.gada 24.novembra sprieduma lietā Nr.2017-07-01 19.punkts.

7.2.2. Attiecībā uz likumdevēja pienākumu izvērtēt absolūtā aizlieguma būtību un piemērošanas sekas, Satversmes tiesa ir norādījusi, ka likumdevēja pienākums ir pārlicināties un pamatot, ka šāds aizliegums ir nepieciešams tieši konkrētajā apmērā, kā arī izvērtēt šā aizlieguma piemērošanas sekas²⁰.

Vienlaikus likumdevējs ir tiesīgs, ievērojot vispārējos tiesību principus un citas Satversmes normas, kā arī starptautiskās un Eiropas Savienības tiesības, uz noteiktām sabiedrības grupām attiecināt īpašu tiesisko regulējumu. Proti, likumdevējs, izvērtējot visus konkrētās tiesību jomas apstākļus, var noteikt tādu tiesisko regulējumu, kas nenodrošina absolūtu individualizāciju un vienādā mērā ir attiecināms uz objektīvi salīdzināmiem, kaut arī atšķirīgiem gadījumiem. Tomēr, nosakot apstrīdētajā normā ietverto absolūto aizliegumu, kura pamatā ir plašs noziedzīgu nodarījumu loks un kurš nav ierobežots laikā, likumdevējam bija pienākums izvērtēt šāda aizlieguma apjomu un piemērošanas sekas.²¹

No apstrīdētās normas pieņemšanas dokumentiem tiesībsargs nerod tādu informāciju, kas apliecinātu, ka likumdevējs būtu rūpīgi analizējis absolūtā aizlieguma būtību un tā piemērošanas sekas attiecībā uz personu tiesībām ieņemt valdes locekļa amatu atvasinātas publiskas personas kapitālsabiedrībā. Proti, likumdevējs nav padziļināti izvērtējis un pamatojis, ka absolūto aizliegumu ir nepieciešams attiecināt uz pilnīgi visiem Krimināllikumā paredzētajiem noziedzīgiem nodarījumiem, tostarp kriminālpārkāpumiem un mazāk smagiem noziegumiem, kas pēc savas bīstamības pakāpes ir vieglāki par smagiem un sevišķi smagiem noziegumiem. Tāpat likumdevējs nav izvērtējis, kāpēc absolūtā aizlieguma noteikšana ir jāattiecina uz tādiem noziedzīgiem nodarījumiem, kas, piemēram, nav vērsti uz tautsaimniecības un sabiedriskās kārtības interešu apdraudēšanu. Likumdevējam bija jāizvērtē, kādas personu, sabiedrības vai valsts intereses apdraud noziedzīgie nodarījumi, kuru izdarītājiem tiek liegts strādāt par valdes locekli atvasinātas publiskas personas kapitālsabiedrībā.²²

Nosakot absolūtu neterminētu aizliegumu un neparedzot nekādu iespēju to pārskatīt, likumdevējam ir jāpārlicinās arī par to, vai ar šo aizliegumu radītās tiesiskās sekas ir samērīgas. Turklāt nosakot iepriekš sodītai personai absolūto aizliegumu, nozīme ir ne tikai tam, pret kādām interesēm persona vērsusies, izdarot attiecīgo noziedzīgo nodarījumu, bet arī šo personu raksturojošiem kritērijiem. Būtisks ir personas raksturojums, kas attiecas uz šo periodu. Jāņem vērā arī tas, ka personas attieksme pret pašas izdarīto noziedzīgo nodarījumu, kā arī vērtību sistēma laika gaitā var mainīties²³.

Kā izriet no Pieteicēja pieteikumā norādītajiem apstākļiem, tad Pieteicējs pēc noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas 1996.gadā vairs nelieto alkoholu, šajā laikā Pieteicējs ir atguvis transportlīdzekļa vadītāja apliecību, bijis un arī šobrīd ir valsts amatpersona, bijis publiskas kapitālsabiedrības padomes loceklis, bez pārtraukuma turpinājis praktizēt kā ārsts anesteziologs – reanimatologs, kā arī ieguvis papildus augstāko izglītību. Tomēr tiesībsargs nekonstatē, ka likumdevējs būtu vērtējis, vai un kā tādas personas uzvedība, kura iepriekš ir sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, laika gaitā var mainīties.

Tādējādi likumdevējs nav izvērtējis absolūtā aizlieguma būtību un piemērošanas sekas.

²⁰ Satversmes tiesas 2017.gada 24.novembra sprieduma lietā Nr.2017-07-01 19.2.punkts.

²¹ Satversmes tiesas 2019.gada 5.decembra sprieduma lietā Nr.2019-01-01 23.1.punkts.

²² Sk. Satversmes tiesas 2017.gada 24.novembra sprieduma lietā Nr.2017-07-01 19.2.1.punktu.

²³ Turpat, 19.2.2.punkts.

7.2.3. Tāpat likumdevējam, nosakot absolūtu aizliegumu, ir jāpārlicinās arī par to, ka absolūts aizliegums ir vienīgais līdzeklis, ar kuru var sasniegt pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi. Demokrātiskā tiesiskā valstī likumdevējs var tiesību normās ietvert absolūtus aizliegumus, tomēr tādā gadījumā likumdevējam ir jāpārlicinās arī par to, ka, paredzot izņēmumus no šāda aizlieguma, leģitīmo mērķi nebūtu iespējams sasniegt līdzvērtīgā kvalitātē. Izņēmumi no absolūta aizlieguma var būt dažādi, piemēram, gan tāds regulējums, kas noteiktos gadījumos pieļauj individuālu izvērtēšanu, gan likumā precīzi formulēti izņēmumi, gan arī regulējums, kas paredzētu periodisku aizlieguma nepieciešamības pārskatīšanu. Piemērotākā risinājuma izvēle ietilpst likumdevēja rīcības brīvībā.²⁴

Tiesībsargs, iepazīstoties ar apstrīdētās normas pieņemšanas dokumentiem, nekonstatē, ka likumdevējs būtu apsvēris kādas alternatīvas no absolūtā aizlieguma un nonācis pie secinājuma, ka tādas attiecīgajā situācijā nav pieļaujamas, jo tādējādi netiktu sasniegts pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis līdzvērtīgā kvalitātē. Tādējādi likumdevējs **nav pamatojis, ka, paredzot izņēmumus no absolūtā aizlieguma, pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis netiktu sasniegts līdzvērtīgā kvalitātē.**

Minētā sakarā tiesībsargs vērš uzmanību, ka jau pašlaik Likuma 37.panta piektā daļa paredz, ka “kapitāla daļu turētājs vai kapitālsabiedrības padome (ja tāda ir izveidota) izveido nominācijas komisiju, kuras uzdevums ir izvērtēt valdes vai padomes locekļu kandidātus. Nominācijas komisijā iekļauj kapitāla daļu turētāja vai padomes (ja tāda ir izveidota) izvirzītos pārstāvjus, kā arī neatkarīgus ekspertus un, ja nepieciešams, novērotājus ar padomdevēja tiesībām”. Savukārt atbilstoši minētā panta desmitajai daļai Ministru kabinets nosaka kārtību, kādā nominē kandidātus valdes un padomes locekļu amatam kapitālsabiedrībās, kurās atvasinātai publiskai personai kā dalībniekam (akcionāram) ir tiesības izvirzīt valdes vai padomes locekļus, un valdes locekļus atvasinātas publiskas personas kapitālsabiedrībās, kurās izveidota padome. Ministru kabineta 2020.gada 7.janvāra noteikumi Nr.20 “Valdes un padomes locekļu nominēšanas kārtība kapitālsabiedrībās, kurās kapitāla daļas pieder valstij vai atvasinātai publiskai personai” nosaka minēto kārtību un to mērķis ir nodrošināt valdes un padomes locekļa nominēšanas procesa atbilstību korporatīvās pārvaldības labās prakses principiem un atklātu, godīgu un profesionālu valdes un padomes locekļu atlasī, kas veicina profesionālas un kompetentas valsts un atvasinātas publiskas personas kapitālsabiedrības pārvaldes institūcijas izveidi.

Tādējādi jau pašlaik kandidātu izvērtēšanas procesam tiek izveidota nominācijas komisija, kur tās darbība un pats kandidātu atlasī process ir detalizēti noregulēti. Līdz ar to tiesībsargs nesaskata objektīvus šķēršļus, kāpēc nominācijas komisija nevarētu izvērtēt arī tādas personas atbilstību valdes locekļa amatam atvasinātas publiskas personas kapitālsabiedrībā, kura agrāk ir tikusi sodīta par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu.

No minētā piemēra izriet, ka apstrīdētajā normā ietvertā absolūtā aizlieguma mērķi līdzvērtīgā kvalitātē ir iespējams sasniegt ar alternatīviem līdzekļiem. Tādējādi apstrīdētajā normā ietvertais absolūtais aizliegums **neatbilst samērīguma principam.**

Līdz ar to **apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 106.panta pirmajam teikumam.**

8. Vienlaikus tiesībsargs vērš Satversmes tiesas uzmanību, ka jautājumā par normatīvajos aktos noteiktajiem ierobežojumiem personai izvēlēties sev vēlamu

²⁴ Satversmes tiesas 2017.gada 24.novembra sprieduma lietā Nr.2017-07-01 19.3.punkts.

nodarbošanos sakarā ar iepriekš izdarītu noziedzīgu nodarījumu tiesībsargs 2019.gadā veica izpēti un 2019.gada 18.oktobrī sagatavoja atzinumu Ministru prezidentam Arturam Krišjānim Kariņam ar lūgumu nodrošināt, ka atbilstoši katras tiesību nozares specifikai tiek pārskatīti normatīvie akti, kas paredz personām ierobežojumus uz konkrēto nodarbošanos dēļ agrāk izdarīta noziedzīga nodarījuma, īpašu uzmanību pievēršot personām, kuras to izdarījušas, būdamas nepilngadīgas.

Ar pilnu atzinuma tekstu var iepazīties šeit: http://www.tiesibsargs.lv/uploads/content/mp_par_normativajos_aktos_noteikties_ierobe_zojumiem_sakara_ar_ieprieks_izdaritu_n_n_1579092336.pdf.

Informēju, ka Ministru kabinets 2020.gada 3.marta sēdē atbalstīja atbildes projektu tiesībsargam “Par normatīvajos aktos noteiktajiem ierobežojumiem personai izvēlēties sev vēlamu nodarbošanos sakarā ar iepriekš izdarītu noziedzīgu nodarījumu” un pie tā pievienoto pielikumu “Apkopojums par aizliegumiem nozaru likumos sakarā ar personas agrāk izdarītu noziedzīgu nodarījumu”. Ar Ministru kabineta sēdes protokollēmumu tika uzdots ministrijām, Finanšu izlūkošanas dienestam un Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojam līdz 2020.gada 1.oktobrim sagatavot un iesniegt Valsts kancelejā priekšlikumus grozījumiem savas nozares likumos un Ministru kabineta noteikumos attiecībā uz personām paredzētajiem aizliegumiem vai ierobežojumiem saistībā ar agrāk izdarītu noziedzīgu nodarījumu.

Ar cieņu
tiesībsargs

Juris Jansons

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu